

4. Становище депортованого населення у 1950-і рр.

23 січня 1951 р. Рада Міністрів СРСР прийняла постанову №189-88 сс, в якій йшлося про виселення 545 куркулів і членів їхніх сімей із західних областей України та Білорусії. Боротьба з “контрреволюцією” не припинялася, хоча вже йшла на спад. 11 лютого 1952 р. до Тюмені були відправлені ешелони із спецпоселенцями - оунівцями, кількість сімей яких становила 293 (це - 1057 чол.). Через тиждень вони прибули на нове місце проживання. У квітні того ж року проводилася підготовча робота до відправки чергової партії учасників націоналістичних формувань, їх зібрали 931 чол. 21 квітня їх відправлено до Тюменської області.

За період з 1944 р. по 1952 р., за даними ВСП НКВС СРСР, Спецвідділу МВС СРСР та інших відомств, було виселено 171566 (з них 131319 дорослих) колишніх членів бандитських формувань.

За постановою Ради Міністрів СРСР (№977-190сс) від 13 лютого 1951 р. до Іркутської області переселялися з території Західної України і Західної Білорусії 3046 чол. андерсівців та членів їхніх сімей, а на основі постанови від 13 березня 1951 р. (№667-339сс) були визначені до депортації і учасники нелегальної секти єговістів та членів їхніх сімей - 7449 чол. (вони проживали на території Західної України, Західної Білорусії, Молдавії й республік Прибалтики), їх відправляли до Іркутської та Томської області. Кінцевими пунктами доставки, як відзначалося в документах, визначалися залізничні станції Канськ і Решети.

У 1952 р. ще вживалися заходи, в тому числі й на Україні, до виконання Указу Президії Верховної Ради Союзу РСР від 2 червня 1948 р. про виселення осіб, що вели паразитичний спосіб життя на селі. Розв’язання цих питань перекладалося на загальні

збори жителів сіл. Депортація названої категорії населення проводилася у Красноярський край. Кількість переселених досягла 28202 чол.

У першій половині 1950-х рр. до центральних відомств ішов безперервний потік скарг на обмеження прав спецпоселенців. Уряд розглянув це питання і виніс відповідне рішення, за яким правове становище депортованих (безпосередньо в районах їхнього проживання) дещо поліпшувалося. Однак наказ МДБ СРСР (№00776), в якому це рішення тлумачилося, був одержаний органами східних районів тільки у листопаді 1951 р.

Здійснювалася розробка нових юридичних актів у цьому зв'язку. Так, 5 липня 1954 р. з'явилася постанова Ради Міністрів СРСР "Про скасування деяких обмежень у правовому становищі спецпоселенців". Партійній організації було зобов'язано посилити роботу серед депортованих, залучати їх до активного громадського і політичного життя.

Однак названа вище постанова стосувалася не всіх. Депортовані оунівці, бандити й посібники бандитів, вислані із Західної України, сім'ї бандитів, куркулі із сім'ями, депортовані протягом 1945-1952 рр. з Литовської, Латвійської, Естонської РСР, а також із Псковської губернії і Західної України та Західної Білорусії, андерсівці з членами їхніх сімей та єговісти, виселені в 1951 р., не підпадали під прийняте рішення. Всім їм було запропоновано займатися суспільно-корисною працею з наданням права вільного пересування у межах відповідних області чи краю (без зміни постійного місця проживання).

На середину 1950-х рр. на спецпоселенні значилося членів сімей оунівців і їх посібників - 135762 чол., куркулів із сім'ями - 1911 чол. Розселені вони були таким чином: у Кемеровській області - 22624 чол., Хабаровському краї - 19703 чол., Іркутській області - 15260 чол., Красноярському краї - 13613 чол., Омській області - 10152 чол., Томській - 8881, Молотовській - 8778, Казахській РСР - 6721, Челябінській області - 5168, Амурській - 4392, Тюменській - 5128, Читинській - 3747, Архангельській - 3256, Комі АРСР - 2762, Якутській АРСР - 2593, Бурят-Монгольській АРСР - 1688, Киргизькій РСР - 1528, Удмуртії - 759, у Приморському краї - 707 чол., в інших - 442 чол.

Працювали вони переважно в сільському господарстві і вугільній промисловості. Так, у Кемеровській області з 22624 чол. працювали 14 тис. чол., Іркутській - 2289, у Челябінській - 5168 чол. Половина з них трудилася на шахтах.

28 червня 1955 р. помічник Голови Ради Міністрів СРСР А. Андрєєв направив записку на ім'я міністра внутрішніх справ С.М.Круглова з пропозицією "внести деякі зміни в існуючі обмеження по спецпоселенню". Розглянувши порушене питання, 15 травня 1956 р. Рада Міністрів СРСР прийняла постанову за №644—376сс "Про скасування обмежень по спецпоселенню з членів сімей українських і білоруських націоналістів, звільнених від заслання на поселення". До кінця року депортованих у 1944-1952 рр. із західноукраїнських областей оунівців, пособників бандитів та членів їхніх сімей лишалося на спецпоселенні 90653 чол., бандитів, німецьких пособників і членів їхніх сімей, виселених протягом 1945-1950 рр. - 39839 чол., виселених із Західної України в 1951 р. - 1043 чол.

Проводилося поступове повернення спецпереселенців. На березень 1957 р. до Української РСР повернулися 20043 учасники оунівського руху і 22497 посібників бандитів, 1666 чол. - засуджених за зв'язок з небезпечними елементами, 5713 чол. - з тих, що служили у німецьких формуваннях, 6416 чол. - засуджених за інші антирадянські виступи, 9111 чол. - членів сімей учасників і пособників оунівців, виселених рішеннями Особливих нарад МВС та МДБ СРСР, 88 чол. - членів сімей німців-репатріантів, яких виселяли за рішенням НКВС. Усього повернулися 65534 осіб.

Отже, тепер повернення народів у місце їх історичного проживання є складовою частиною національної політики України.